

INTERVJU

Snježana Kordić, lingvistkinja

Jezik kao sredstvo

“Trebalo bi u društvu razvijati svijest da su var

manipulacije

Razgovarao: **Amer Tikveša**

DANI: Kako nazivate svoj "maternji" jezik i čime upotrebu tog naziva argumentirate?

KORDIĆ: Dok sam bila laik, od rođenja pa do završetka školovanja, nazivala sam jezik kako ga naziva moja okolina, skraćeno, hrvatski. Nakon što sam doktorirala i dodatno se upozнала s lingvistikom u svijetu, vidjela sam koliko je neosnovano kad se kod nas inzistira da svaka država ili nacija mora jezik nazivati po sebi. Pa različita imena znače da se radi o različitim jezicima, a kod nas se ne radi o različitim jezicima. Jesu različite države i jesu različite nacije, ali jezik je zajednički. I nikom ništa. Tako je i kod Austrijanaca, Švicaraca, Nijemaca, koji su tri nacije a govore zajedničkim jezikom. Za većinu nacija u svijetu važi da govore jezikom kojim govore još neke nacije. To se gleda kao prednost. Naravno da se po sitnim jezičnim razlikama može prepoznati odakle dolazi govornik, da li iz Austrije ili iz Njemačke, da li iz Amerike ili iz Velike Britanije. Tako se i kod nas može prepoznati odakle je govornik. U našem slučaju su jezične razlike između četiriju nacija čak manje nego unutar brojnih drugih jezika u svijetu. Zbog svega toga neophodno je da se u lingvistici koristi jedan naziv za taj jezik. Ja nisam sklona da izmišljam nekakva imena jer naziv za taj jezik postoji u znanosti već skoro dvjesto godina, dakle otkako je taj jezik i uzet za nadregionalni tojest za standardni jezik. Kao što je poznato, primijenili su dvodijelni model nazivanja koji se sastavlja navođenjem dva najudaljenija člana dotičnog jezičnog područja. Taj dvodijelni naziv, srpskohrvatski, nije obavezivao i ni danas ne obavezuje laike, oni su slobodni zvati jezik kako god žele.

DANI: U vašoj knjizi *Jezik i nacionalizam*, koja je prilično sveobuhvatnog naziva, skoncentrirani ste prije svega na jezičnu politiku u Hrvatskoj. Zašto?

KORDIĆ: Dva su razloga. Jedan je što je hrvatska jezična politika od početka najradikalnija, i što nju uzimaju za uzor i oponašaju s manjim ili većim zakašnjenjem u Bosni, Crnoj Gori i u Srbiji. A drugi je što mislim da svatko treba prvo raščisti stvari u svojoj sredini.

DANI: Pošto je dobar dio javnog mnijenja

na prostoru ex-Yu sklon za raspad države i ratove kriviti gotovo isključivo srpski nacionalizam, onda se nerijetko dešava da se drugi nacionalizmi smatraju reakcijom na njega, te se time njihovo zlo posmatra kao manje. Kako to komentirate?

KORDIĆ: Svaki nacionalizam, bez obzira čiji, jednako je negativna pojava. Glavni problem proširenog shvaćanja koje spominjete je što uopćava, a ne gleda da iza svakog nacionalizma stoje konkretni pojedinci koji konkretno trebaju snositi odgovornost za ono što su napravili.

DANI: To je i u bliskoj vezi s jezikom. Naime, cilj jezičnog nacionalizma ne može se samo svesti na parolu poseban narod – poseban jezik. Nije cilj samo odvajanje od drugog, već i od onog ko nas napada i želi "sve naše da zatre". Dakle, može li ratno stanje biti relevantan uzrok, svojevrsna jezična reakcija, na nekog koga se percipira kao napadača?

NAUČNI NAZIV "Kao što je poznato, primijenili su dvodijelni model nazivanja koji se sastavlja navođenjem dva najudaljenija člana dotičnog jezičnog područja. Taj dvodijelni naziv, srpskohrvatski, nije obavezivao i ni danas ne obavezuje laike, oni su slobodni zvati jezik kako god žele"

KORDIĆ: Odmah mi pada na pamet niz ratova u svijetu koji se ni na koji način nisu odrazili na tamošnji zajednički jezik, recimo britansko-američki rat, prusko-austrijski rat, pa sve do najnovijih primjera kakav je iračko-kuvajtski rat. Osim toga, kod nas je rat završio prije niz godina. Evo, Austrijanci su nakon poraza Hitlera imali veliku averziju prema svemu njemačkome, pa nisu mogli prevaliti preko usta da svoj jezik nazivaju "njemački", nego su čak i u školama predmet zvali "jezik nastave", tako je pisalo i u svjedodžbama iz onog vremena. Ali nakon sedam godina postalo je neutralno izgovarati ime druge nacije, i jezik su ponovo nazivali njemački. Kod nas je proteklo dvostruko više vremena od rata, a domaći filolozi i dalje ne pokazuju nikakve znakove da bi nešto trebalo promijeniti, naprotiv, ukorijenili su svoj jezični nacionalizam usadujući ga čitavo vrijeme u nove generacije.

DANI: Neki od potpisnika *Povelje o bosanskom jeziku*, npr. reis Mustafa Cerić i književnik Abdulah Sidran, danas govo-

Nakon feljtoniziranja njene knjige *Jezik i nacionalizam*, te polemičkog teksta u vezi s istom u prošlom broju *Dana*, priču zaokružujemo intervjuom sa Snježanom Kordić. O jeziku, naravno

re o kroatizaciji bosanskog jezika. Na stranu sad nemogućnost naučnog argumentiranja takvih tvrdnji, zanimljiv bi bio odgovor na pitanje zašto o toj kroatizaciji nisu govorili u vrijeme potpisivanja povelje iako "bosanski" od tada nije ništa više "kroatiziran"?

KORDIĆ: To bismo morali njih pitati. Ono što ja mogu reći je da i u Hrvatskoj mnogi imaju odbojnost prema novogovoru koji im se svakodnevno servira kroz jezično cenzurirane medije. Tako da imam razumijevanja i za ljude izvan Hrvatske kojima umjetne intervencije u jezik smetaju. Ali jasno je da se to nezadovoljstvo može iskoristiti za nacionalizam protiv svih Hrvata. Poznato je da se jezična netrpeljivost koristi kao maska za izricanje netrpeljivosti prema drugoj naciji. Još nešto treba spomenuti kod ove teme. Trebalo bi u društvu razvijati svijest da su varijacije normalno stanje i bogatstvo svakog jezika. Naši domaći lingvisti netočno

predočavaju da treba ukinuti varijacije u jeziku i da svi pripadnici jedne nacije moraju govoriti ujednačeno. Intenzivno rade na siromašenju jezika, a paradoksalno je što se be predočavaju kao ljubitelje jezika. Oni bi najradije da se ljudi selekcioniranim izborom riječi nacionalno izjasne čim progovore o bilo kojoj temi. A onda se više ne gleda toliko sadržaj govorenja, nego se sugovornika gleda kao pripadnika neprijateljske nacije ili vlastite nacije, i kroz prizmu toga se prima sadržaj onoga što je rekao.

DANI: S pitanjem aludiram na političke bošnjačko-hrvatske trzavice. Da li sad kad su i Bošnjaci i Hrvati "neprijatelji" nije više dovoljno biti različit samo od Srba?

KORDIĆ: Na našim prostorima već postoji muštra da se neprijateljski odnosi moraju izražavati i na planu jezika. A nacionalisti se stalno brinu da ne presahnu uvjerenja o postojanju neprijatelja jer neprijatelj je neophodan svakom nacionalizmu da ne bi oslabio i postao marginalan u društvu. Međutim, ne treba zaboraviti da se u međuvremenu i u Bosni namnožio broj ko-

acije normalno stanje i bogatstvo svakog jezika"

jekakvih lektora i takozvanih prevodilaca, i da njihove intervencije sve više upadaju u oči jer oni stalno moraju nešto ispravljati u jeziku medija da bi pokazali da nešto rade i zasluženno primaju plaću. Tako da se danas pojedinci osjećaju više motivirani da se bune protiv jezičnih intervencija, a onda se to instrumentalizira od strane nekih pripadnika njihove nacije da bi se pojačalo mobiliziranje protiv druge nacije.

DANI: Kako komentirate da najveći vjerski autoritet muslimana u BiH bude jedan od potpisnika *Povelje o jeziku*?

KORDIĆ: O vjerskim predvodnicima svih triju religija imam jako loše mišljenje i što se tiče njihovog obrazovanja i što se tiče njihovog bavljenja politikom. A mislim i da bi na našim prostorima trebalo biti mnogo više knjiga o religiji kakva je upravo objavljenja knjiga Srđana Jovanovića *Maldorana*.

DANI: Otkud uopće potreba da se jezik nazove bosanskim, ako u *Povelji* stoji da je on jezik svih Bošnjaka i onih koji ga doživljavaju kao svoj?

KORDIĆ: Meni osobno je suvišna i pogrešna ta diskusija da li bosanski ili bošnjački jer na osnovi nje ispada da je to drugi jezik od onoga koji je u susjednim zemljama. I da je jedino što je još sporno kako ga zvati.

DANI: Ako se s njim identificiraju gotovo isključivo Bošnjaci, da li se onda kroz taj naziv želi izraziti monopolistička težnja bošnjačke nacionalističke politike nad cijelom državom?

KORDIĆ: Ne možemo isključiti da kod ponekog postoje i takve namjere. A treba napomenuti da je i hrvatska i srpska jezična politika u Bosni itekako nacionalistička u svom razgraničavanju. Domaći lingvisti svih triju nacionalnosti su jednaki po svom laičkom poistovjećivanju nacije i jezika.

DANI: S uspostavljanjem jezične norme najdalje se otišlo, čini mi se, u Crnoj Gori. Jedino se tamo dešavaju krupne intervencije i na fonetsko-fonološkom nivou. Tvrde da crnogorski jezik ima dva fonema više. Da li je to i po Vama najradikalniji primjer i kako ga komentirate?

KORDIĆ: I u Crnoj Gori je nacionalistički pristup jeziku rezultat utjecaja iz Hrvatske, uostalom čak i autori nove crnogorske gramatike i crnogorskog pravopisa su poznati kroatisti iz Zagreba. Uz njih je koautor i jedan Crnogorac, a on je nedavno u Hrvatskoj dobio doktorsku titulu za crnogorski jezik. Što se tiče jezične prakse, dosad je u Crnoj Gori bilo nemoguće na osnovi jezika razlikovati njene građane Srbe od Crnogoraca. Sada se uvođenjem intervencija u jezik očekuje od svakoga tko želi biti "pravi" Crnogo-

BOŠNJAČKI ILI BOSANSKI "Meni osobno je suvišna i pogrešna ta diskusija da li bosanski ili bošnjački jer na osnovi nje ispada da je to drugi jezik od onoga koji je u susjednim zemljama. I da je jedino što je još sporno kako ga zvati"

HRVATSKI KANAL "U pozadini je da žele dobiti čitav televizijski kanal kako bi mogli njegov sadržaj oblikovati isključivo s pozicija hrvatskog nacionalizma. Računaju da bi Hrvati gledali samo taj kanal, pa bi bio ostvaren i monopol na selekcioniranje informacija i monopol na selekcioniranje jezika"

rac da koristi te intervencije. Znači, umjetno se prave razlike u jeziku da bi se onda po nacionalnosti razdvajalo djecu u različite škole u ime navodno različitih jezika. Radi se isto ono što se radi i u Bosni i Hercegovini. Nastaje jezični aparthejd. Time se namjerno produbljuje nacionalizam u društvu i jača neprijateljstvo među građanima iste države. Od svega toga neki pojedinci imaju koristi, ali društvo u cjelini ima veliku štetu.

DANI: Mnogi nacionalistički pokušaji su propali kad je jezik u pitanju. Npr. akcija Posrbljavanje interneta, kada je predlagano da program Mozilla Firefox nosi naziv Srbzila, ili žalbe nekih Bošnjaka i Srba da im djeca govore hrvatski jezik zbog gledanja njima zanimljivih emisija iz Hrvatske kakve ne postoje na bosanskom i srpskom ostale su neuslišene. Dakle, mogu li masovne komunikacije, internet, ogromna ulaganja u TV progra-

me utjecati na razbijanje jezičnog purizma kod najmlađih naraštaja?

KORDIĆ: Potpuno je prirodno da čovjek počne koristiti riječi s kojima se susreće. A neprirodno je kad se to želi spriječiti pomoću jezične cenzure koja je prisutna na našim prostorima. Životne potrebe nužno usmjeravaju ljude jedne na druge, i to ne prvenstveno prema nacionalnoj pripadnosti nego prema zajedničkim sklonostima. Pritom dolazi i do spontanog utjecaja na jezično izražavanje.

DANI: Da li po Vama dosljedna upotreba jezične norme, hrvatskog, srpskog..., više označava pripadnika tog naroda ili nacionalistu iz tog naroda?

KORDIĆ: Od devedesetih forsirani novogovor neki doista koriste da bi pokazali svoj nacionalizam. Neki ga koriste da bi pokazali svoju lojalnost novim vlastima. Neki zbog straha da ih se ne proglašuju pripadnicima druge nacije. Neki ga koriste zato jer misle da na taj način pokazuju svoju obrazovanost. A neki, prvenstveno mladi, koriste ga jer su najveći dio života bili izloženi jezično cenzuriranim medijima pa im je to prirodan način izražavanja. A većina ga uopće ne koristi, osim eventualno kad se radi o administrativno promijenjenom nazivu nečega. Inače, jezik je nešto ogromno, pa je novogovor samo neznatan dio u njemu, dok je najveći dio jezične norme identičan kod sve četiri nacije. Najočitiiji dokaz te identičnosti je što tečno razgovaraju međusobno.

DANI: U bh. javnom prostoru dugo je prisutna težnja hrvatskih političkih zvaničnika da se oformi kanal na državnoj televiziji koji bi bio isključivo na hrvatskom jeziku. Poznato je da su svi kanali takvi, izuzev RTRS-a, da se na njima primjenjuje i hrvatska norma, s druge strane čak i da se ne primjenjuje, svi ti kanali razumljivi su i Hrvatima, šta je onda u pozadini takvog zahtjeva?

KORDIĆ: U pozadini je da žele dobiti čitav televizijski kanal kako bi mogli njegov sadržaj oblikovati isključivo s pozicija hrvatskog nacionalizma. Računaju da bi Hrvati gledali samo taj kanal, pa bi bio ostvaren i monopol na selekcioniranje informacija i monopol na selekcioniranje jezika. Inače, kod nas je unazad više od pola stoljeća česta praksa da se prave ustupci nacionalistima i popušta im se jer se krivo misli da će ih to stišati. Zato su itekako poučne riječi najnovijeg dobitnika Nobelove nagrade za književnost Maria Vargasa Llose, koji govoreći o nacionalističkom konfliktu na našim prostorima upozorava na "iracionalni i teleološki karakter nacionalizma. Politički i ideološki ustupci i nagodbe po pravilu ga ne stišavaju, nego ga razjaruju kao strelica rasnog bika i navode da zahtijeva još više. To neutaživo zahtijevanje je njegovo bitno obilježje". ■